

Ричард Фланаган - „Тесният път към далечния север“

Защо в началото винаги има светлина? Първите спомени на Дориго Еванс бяха от озарена от слънцето църква, в която стои с майка си и баба си. Дървена църква. Ослепителна светлина, а той шапука насам-натам, ту пристъпва в неземната ѝ ласка, ту се връща обратно в женските ръце. Ръце на жени, които го обичат. Все едно влиза в морето и после отново изскача на брега. И пак, и пак.

Бог да те благослови, казва майка му, прегръща го и го пуска. Бог да те благослови, син.

Трябва да е било хиляда деветстотин и петнайsetsa или и шестнайsetsa. Бил е на една-две години. Сенките дойдоха по-късно под формата на вдигната ръка, черно очертание в мъждивата светлина на газената лампа. Джаки Магуайър седеше в малката тъмна кухня на семейство Еванс и плачеше. По онова време плачеха само бебетата. А Джаки Магуайър беше възрастен мъж, най-малко на четирийсет, бършеше с длан сълзите от сипаничавото си лице. Или пък с пръстите си?

Единствено риданията бяха запечатани ясно в паметта на Дориго Еванс. Отекваха като откъртени. Глъхнещият им ритъм напомняше на тупкането на задните крака на хванат в примка заек, само на това можеше да го оприличи. Беше дотичал да покаже на майка си кървавия мехур на палеца си и на девет години с нищо друго не можеше да сравни този звук. Беше виждал възрастен да плаче един-единствен, смайващ път, когато брат му Том се върна от голямата война във Франция и слезе от влака. Том беше хвърлил войнишката си торба на напечения прахоляк край коловоза и изведнъж се беше разплакал.

Докато го гледаше, Дориго Еванс се чудеше какво ли може да накара един мъж да заплаче. Години по-късно сълзите станаха просто израз на чувства, а чувствата – единственият компас в живота. Чувствителността излезе на мода и чувствата се превърнаха в театър, в който хората бяха актьори и извън сцената те вече не знаеха кои са. Дориго Еванс щеше да доживее да види тези промени. И щеше да помни времето, когато хората се срамуваха да плачат. Когато се страхуваха от слабостта, която плачът издаваше. И от неприятностите, до които водеше. Щеше да доживее да види как незаслужено хвалят някого само защото е твърде чувствителен и истината ще го засегне.

Онази вечер, когато Том си дойде, изгориха кайзера на клада. Том не говореше за войната, за германците, за газа, за танковете и окопите, за които толкова бяха слушали. Не каза нито дума. Чувствата невинаги са равни на живота. Понякога не са равни на нищо кой знае какво. Той само се вираше в пламъците.

2.

Щастливият човек няма минало, нещастният няма нищо друго. На стари години Дориго Еванс не беше сигурен дали го е прочел някъде, или сам си го е измислил. Измислил, омешил, раздробил. Безжалостно раздробил. Скала, камък, прах, кал, скала, така върви светът, отговаряше майка му, когато я преследваше с въпроси защо това е така или иначе. Светът е, казваше тя. Просто е, син. Беше се опитал да откърти камък от канарата, строеше укрепление, но отгоре се срути друг, по-голям, стовари се върху палеца му и под нокътя се наду парещ кървав мехур.

Майка му го вдигна на кухненската маса, където беше най-светло, и без да обръща внимание на необичайния вид на Джаки Магуайър, завъртя палеца на сина си към лампата. Джаки Магуайър хлипаше и току проронваше по някоя дума. Миналата

седмица жена му била отишла с влака в Лонсестън с най-малкото им дете и още не се била върнала.

Майката на Дориго взе ножа за месо. По острието се точеше жълтеникава ивица овнешка лой. Пъхна го в жарта в печката. Вдигна се дим, изпълни кухнята с мириса на печено овнешко. Тя извади ножа, по искрящия червен връх блещукаха искрици бяла пепел, гледка едновременно пленителна и плашеща за Дориго.

Не мърдай, заповяда майка му и стисна ръката му с изненадваща сила. Джаки Магуайър се бил качил на влака и отишъл да я търси в Лонсестън, ала не я намерил. Дориго Еванс гледаше как нажеженият до червено връх докосва нокътя и той започва да пуши, майка му прогаряше живеца.

Джаки Магуайър каза:

Потънала е вдън земя, госпожо Еванс.

Димът се разсея и от палеца бликна тъмна кръв, болката и страхът от нажежения нож отминаха.

Изчезвай, рече майка му и го бутна от масата. Върви, син.

Ни вест, ни кост, каза Джаки Магуайър.

А в онези времена светът беше голям и Тасмания все още беше целият свят. От многото затънтени и забравени селца в покрайнините, малко бяха по-затънтени и по-забравени от обитавания от четирийсетина души Кливланд, където живееше Дориго Еванс. Стара спирка на каторжническите конвои, изпаднал от хода на прогреса и от хорската памет, Кливланд оцеляваше като запасен коловоз на железницата, шепя грохнали тухлени сгради и разпилени дървени къщи, опасани с веранди, подслон за тези, понесли един век заточение и лишения.

Сред разкривените евкалипти и сребристи акации, които се полюшваха и трепкаха в маранята, беше непоносимо горещо през лятото и само непоносимо през зимата. Електричеството и радиото още не бяха стигнали до тук и макар че беше през двайсетте години на двайсети век, като че ли нищо не беше мръднало от осемдесетте, даже от петдесетте години на деветнайсети. Много години по-късно Том, който не беше предразположен към образно мислене, навярно подтикнат, според Дориго, от приближаващия край и от идващия със старостта страх, че животът е само метафора и истината е някъде другаде, каза, че животът там е бил като дългата есен на един загиващ свят.

Баща им беше кантонер и семейството им живееше в осигурена от Тасманийските държавни железници дървена къща. През лятото, когато изворите пресъхнеха, пълнеха кофи от цистерната с вода за парните локомотиви. Завиваха се с кожи от хващани с примки опосуми и се хранеха с уловени с капани зайци, понякога с кенгуру, ако успееш да застрелят някое, с отгледани в градината картофи и изпечен у дома хляб. Баща им, който беше преживял депресията в края на миналия век и беше видял как хора умират от глад по улиците на Хобарт, не смееше да повярва на късмета си, че е попаднал в този работнически рай. В по-мрачните си моменти той казваше: „Живееш като псе и умираш като псе“.

Дориго Еванс познаваше Джаки Магуайър, тъй като понякога прекарваше почивните дни при Том. За да стигне при него, се качваше на талигата на Джо Пайк в Кливланд и слизаше на разклона за Фингал Вали. Старият кон, който Джо Пайк наричаше Грейси, крачеше спокойно, а отзад Дориго се полюшваше и си представяше, че е някой от извиващите се като змии евкалипти, които стърчаха в безбрежното синьо небе над главите им. Вдъхваше аромата на влажна кора и съхнещи листа, гледаше ятата зелени и червени папагали, които врещяха във високите клони. Вслушваше се в цирикането на дроздовете и чуруликането на орехчетата и медоядите, накъсвано от равномерното потропване на Грейси и от проскърцването и потракването на кожени ремъци, дървени

сглобки и жезла, цяла вселена усещания, които после се появяваха отново в сънищата му.

Напредваха по стария коларски път, минаваха покрай спирката на дилижанса и странноприемницата, която беше затворила след появата на железницата и сега в полусрутената сграда живееха няколко бедни семейства, включително и това на Джаки Магауйър. Веднъж на няколко дни ненадейна пушилка оповестяваше пристигането на автомобил и децата наизскачаха от стаите и от полето и хукваха след пърпорещия облак прах, докато гърдите им не пламнеха и краката им не натежеха като олово.

На разклона за Фингал Вали Дориго Еванс скачаше от талигата, помахваше на Джо и Грейси и продължаваше пеша към Лъуелин, чиято единствена отличителна черта бе това, че беше по-малък и от Кливланд. Щом подминеше Лъуелин, свърваше на североизток през пасищата и като се ориентираше по извисяващия се заснежен връх на Бен Ломон, поемаше през шубрака към белия скалист рид, където работеше Том, две седмици ловеше опосуми, една седмица почиваше. По следобедно време стигаше в дома му, пещера, сгушена в закътана долчинка под един хребет. Пещерата беше колкото кухнята в къщата им и там, където таванът беше най-висок, Том едва можеше да застане прав с вдигната глава. В двата края се стесняваше като яйце и над отвора имаше козирка, която позволяваше отпред да гори огън цяла нощ и да ги топли. Понякога Том, който беше в началото на двайсетте, взимаше Джаки Магауйър за помощник. Том имаше хубав глас и вечер често пееше. А след това, на светлината на огъня, Дориго четеше от някой стар „Бюлетин“ или „Смитс Уикли“ – това беше цялата библиотека на двамата ловци на опосуми – на Джаки Магауйър, който не можеше да чете, и на Том, който твърдеше, че може. Те обичаха да слушат колонката със съвети на леля Роуз и баладите от пушинака, повечето от които обявяваха за „добре натъкмени“, а някои даже и за „много добре натъкмени“. Постепенно Дориго започна да учи наизуст и други стихотворения от една антология в училище, „Английския Парнас“, за да им ги рецитира. Любимото им беше „Одисей“ на Тенисън.

С усмихнато, грейнало лице, което лъщеше като току-що изваден от печката сливов пудинг, Джек Магауйър току въздъхваше: Виж какви са били поетите едно време! Нанизвали са думите по-здраво и от медна жица за заешка примка! Дориго така и не проговори пред Том за това, което беше видял седмица преди да изчезне госпожа Магауйър: брат си, бръкнал под полите ѝ, а тя – дребна, чувствена жена с екзотично смугла кожа – облегнала гръб на кокошарника зад старата странноприемница. Том беше заровил лице в извивката на шията ѝ.

Дориго се досещаше, че брат му я целува. В продължение на дълги години Дориго често си мислеше за госпожа Магауйър, чието име като че ли никога не беше знаел, то беше като храната, за която бленуваше всеки ден във военнопленническия лагер, хем беше там, хем го нямаше, напираше да изскочи на езика му и винаги изчезваше, щом Дориго посегнеше към него. Постепенно тя започна да се появява все по-рядко в мислите му и накрая той почти напълно я забрави.

3.

От всичките си братя и сестри единствено Дориго издържа изпита в края на основното училище, щом навърши дванайсет, и спечели стипендия за гимназията в Лонсестън. Беше по-голям от съучениците си. Първия ден, в голямото междучасие за обяд, той излезе в горния двор, където имаше прашно игрище с отгпкана повехнала трева, обсипана с дървесна кора и листа, с няколко големи евкалипта в единия край. Гледаше как по-големите момчета, някои вече с наболи мустаци и с мускули на мъже, се подреждат в две неравни редици, боричкат се, бутат се и се ръгат като в някакъв

племенен танц. След това започна магията на подаването. Някой от едната редица риташе топка към другите в отсрещния край на игрището. Момчетата там се струпваха да я посрещнат и ако тя беше високо, скачаха във въздуха да я хванат. И макар че битката беше оспорвана, спечелилият изведнъж ставаше неприкосновен. А печалбата му, наградата му беше да ритне топката към другата редица, където всичко отново се повтаряше.

Това продължи цялото междучасие. Естествено, по-големите момчета се налагаха, грабваха повечето топки, получаваха правото да бият повечето шутове. Един-двама от по-малките хванаха няколко топки и ритнаха няколко пъти, малко повече се разписаха по веднъж, а някои нито веднъж.

Цялото междучасие Дориго не откъсна поглед от тях. Едно момче от неговия клас му каза, че трябва да си поне за втора година в гимназията, за да те допуснат да участваш в подаването, големите били твърде силни и бързи, без да се замислят, ти отпервали лакът в главата, юмрук в лицето или коляно в гърба, за да те отстранят от надпреварата. Групичка дребосъци обикаляха отзад, на няколко крачки зад двете редици, и дебнеха да докопат ритнатите твърде силно топки, прелетели над боричкащите се момчета.

На втория ден той се нареди сред дребосъците отзад. На третия се озова непосредствено зад гърбовете на играчите и над раменете им видя летящата високо в небето топка. За миг тя застина в ослепителния блясък на слънцето и той осъзна, че е негова. Втурна се напред, долавяше киселия мирис на плъпналите по евкалиптите мравки, усещаше как преплетените сенки на клоните остават назад. Времето забави ход, Дориго намери пролука в тъпканицата, където се бяха скупчили най-едрите, най-силните момчета. Знаеше, че увисналата в слънчевия блясък топка е негова и е необходимо само да протегне ръка. Не отделяше очи от топката, ала му беше ясно, че с тази скорост няма да успее, той скочи, краката му намериха опора в гърба на едно момче, коленете му се опряха в раменете на друго и така Дориго се изкатери до ослепителното слънце. И в ожесточеното боричкане протегна ръце и усети топката в тях, вече можеше да падне обратно на земята.

Сграбчил топката здраво, той тупна тежко по гръб, изкара си въздуха. Пое си хрипливо дъх, надигна се и се изправи отново на слънчевите лъчи, готов да пристъпи в един по-голям свят.

Олюля се, боричкащите се момчета се отдръпнаха почтително.

Ти пък кой си и откъде се взе, попита едно едро момче.

Казвам се Дориго Еванс.

Браво, Дориго! Ти риташ.

Миризмата на евкалиптова кора, ясната синева на тасманийското пладнe, тъй ярка, че заслепява очите и те кара да зажумиш, топлината от слънцето по стегнатата му кожа, нетрепващите къси сенки на другите момчета, усещането, че стои на прага на нещо, че с радост пристъпва в нова вселена, но без да губи миналото, което си остава достижимо и достъпно, всичко това Дориго долавяше ясно, наред с мириса на момчешка пот, смеха наоколо, неопикуемата чиста радост да си сред себеподобни.

Ритай, извика някой. Ритай, преди да е бил звънецът!

И в най-дълбоките недра на съществуването си Дориго Еванс усети, че целият му живот е бил пътуване към този момент, когато за миг полетя към слънцето и оттогава насетне той завинаги ще се отдалечава от него. Нищо друго нямаше да му се струва тъй реално. Животът никога повече нямаше да има такъв смисъл.